

У. Г. Кулажанка

АГЛЯД АРХЕАГРАФІЧНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА АРХІВА-МУЗЕЯ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ЗА 1960—2005 ГГ.

Складанне агляду археаграфічнай дзейнасці з'яўляецца своеасаблівым падвядзеннем вынікаў навуковага выкарыстання фондаў архіва за ўвесь перыяд яго існавання. Падобная праца дазваляе прасачыць навукова-метадычныя прынцыпы адбору дакументаў для друку, тэндэнцыі і заканамернасці выбару тэматыкі публікацый, працэс удасканалення навукова-даведачнага апарату архіва.

З часу заснавання архіва ў 1960 г. археаграфічна-публікацыйная дзейнасць БДАМЛІМ была цесна звязана з умовамі і накірункамі развіцця архіва і архіўнай галіны ўвогуле. Першыя дзесяцігоддзі гісторыі архіва не маглі быць дастаткова плённымі ў гэтым напрамку: не было яшчэ належнай дакументнай базы, не хапала спецыялістаў, адсутнічала сістэма і планаванне публікацыйнай дзейнасці. У публікацыях перыяду станаўлення архіва (1960 — пач. 1980-х гг.) галоўным чынам адлюстроўваўся працэс пошуку, камплектавання і навукова-тэхнічнай апрацоўкі дакументаў.

Першым дырэктарам архіва Кларай Сцяпанаўнай Жоравай, пераважна ў перыядычным друку, былі зроблены першыя публікацыі — апісанні дакументаў асабістых фондаў Л. Бэндэ, М. Васілька, А. Ельскага, А. Жаўрука, М. Засіма, П. Кабзарэўскага, Я. Коласа, Я. Мазалькова, сям'і М. Багдановіча і інш., якія паступалі ў той час у архіў.

К. С. Жорава падрыхтавала да друку і адну з першых археаграфічных падборак дакументаў (вершы, лісты, запісы з дзённікаў і фотаздымкі) з асабістага фонду франтавога паэта Алеся Жаўрука: «Горит над соснами закат» // Знамя юности, 1964, № 178 (3 дакументы); «З франтавога блакнота» // ЛіМ, 1966, № 50 (4 дакументы); «О погибших писателях» // Литературное наследство. М., 1966 (17 дакументаў). З выкарыстаннем вытрымак з дакументаў былі надрукаваны яе артыкулы, прысвечаныя вядомым дзеячам літаратуры і мастацтва: М. Засіму, М. Клімковічу, В. Сурскай, В. Таўлаю, К. Чорнаму, Я. Коласу, М. Танку і інш.

Да першых археаграфічных прац таксама можна аднесці падборкі апублікаваных упершыню лістоў Я. Коласа, падрыхтаваных да друку старшым навуковым супрацоўнікам К. Н. Некраш: «Из переписки Я. Коласа» // Неман, 1962, № 5 (18 дакументаў); «Якуб Колас — Сергею Городецкому» // Неман, 1966, № 9 (71 дакумент). У 1967 г. у газеце «ЛіМ» (№ 20, 84, 95) да 50-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі быў апублікаваны шэраг падборак дакументаў БДАМЛІМ, прысвечаных культурнаму будаўніцтву ў першыя гады савецкай улады.

Гэтыя першыя публікацыі дакументаў часта друкаваліся без належнай сістэматызацыі, выбарачна і са скарачэннямі, што значна зніжала іх археаграфічную каштоўнасць.

У 1976 г. у структуры архіва-музея з'явіўся аддзел, асноўнай функцыяй якога стала арганізацыя навуковага выкарыстання дакументаў, што дазволіла больш інтэнсіўна і навукова абгрунтавана весці працу па публікацыі матэрыялаў архіва-музея.

У 1986 г. БДАМЛІМ сумесна з ЦДАКР БССР, Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, Інстытутам гісторыі партыі быў падрыхтаваны да друку II том зборніка дакументаў «Мастацтва Савецкай Беларусі 1941—1965 гг.». Першы зборнік, сярод складальнікаў якога былі супрацоўнікі БДАМЛІМ Л. І. Балыніна і Н. Г. Сакалоўская, уключаў у сабе афіцыйныя дакументы: пастановы, указы, загады, звароты, а таксама справаздачы, даведкі, звесткі, пратаколы сходаў, інфармацыі і інш. з фондаў дзяржаўных тэатраў, творчых саюзаў і асабістых фондаў К. А. Клумава, С. В. Палонскага, А. Ф. Кістава.

Матэрыялы зборніка складаюцца з агульнага раздзела, які ўтрымлівае дакументы па пытаннях культурнага будаўніцтва ў складаных умовах развіцця беларускай культуры пасляваеннага часу, і 5 тэматычных раздзелаў: тэатральнае мастацтва, кінамастацтва, музычнае мастацтва, выяўленчае мастацтва, самадзейнае мастацтва. Усе раздзелы ўтрымліваюць дакументы з фондаў БДАМЛІМ. Акрамя каментарыяў да кожнага дакумента, гістарычнай і археаграфічнай частак, II том быў забяспечаны прадметным паказальнікам, спісам выкарыстаных крыніц і скарачэнняў.

Фактычна двухтомны зборнік «Мастацтва Савецкай Беларусі» стаў першым агульным зводам дакументаў па гісторыі мастацтва Беларусі савецкага перыяду. Занатаваны ў дакументах зборніка цэлы пласт беларускай гісторыі ўяўляе цікавасць для даследчыкаў і сёння, але зразумела, што гэта выданне, створанае ў пэўных гістарычных умовах, не можа прэтэндаваць на ролю поўнай і ўсебаковай крыніцы па гісторыі мастацтва Беларусі. Няўнасць існуючых прабелаў ставіць пытанне аб стварэнні новага зводу дакументаў па гэтай тэме ў шэраг актуальных.

Плэнным працягам гэтага напрамку публікацыйнай работы з'явілася падрыхтоўка падборкі дакументаў, прысвечаных творчай спадчыне беларускіх літаратараў — «Да штыка прыраўняўшы пяро» (Беларусь, 1985, № 5), дзе былі прадстаўлены лісты Я. Коласа, М. Лынькова, П. Панчанкі, А. Жаўрука, М. Танка, І. Мележа, напісаныя ў час вайны.

У гэтыя ж гады пачала актыўна распрацоўвацца тэматыка, прысвечаная мастацтву тэатра. У бюлетэні Беларускага тэатральнага таварыства «Тэатральны Мінск» быў зроблены шэраг археаграфічных публікацый, падрыхтаваных супрацоўнікамі архіва Л. І. Балынінай, Н. Г. Сакалоўскай, Т. В. Кекелевай, А. А. Астрэйка: «Старонкі гісторыі» (да 60-годдзя тэатра

імя Я. Купалы), 1980, № 5; «Старонкі гісторыі» (да 50-годдзя тэатра імя М. Горкага), 1982, № 5; «Уладзіславу Галубку — 100 год», 1982, № 3; «Да 50-годдзя ДАВТА», 1983, № 4; «Музы не маўчалі» (да 40-годдзя Перамогі), 1985, № 2; «Да 90-годдзя У. Крыловіча», 1985, № 6; «Коласаўцам — 60», (да 60-годдзя тэатра імя Я. Коласа), 1987, № 2; «Старонкі гісторыі» (да юбілеяў Л. Ржэцкай, В. Галіны, Г. Грыгоніса), 1989, № 4.

Акрамя таго, часопіс «Тэатральны Мінск» апублікаваў у 1987 г. некалькі падрыхтаваных супрацоўнікамі архіва падборак дакументаў, прысвечаных юбілейным датам: 50-годдзю вядомых беларускіх артыстаў Л. Давідовіч, М. Захарэвіч і А. Мілаванова; у наступным 1988 г. — прысвечаных 60-годдзю Ю. Сідарава і 90-годдзю А. Крыніцы.

На працягу амаль дзесяці гадоў супрацоўнікі архіва-музея вялі ў гэтым часопісе рубрыку «Наш календар», у якой змяшчалі артыкулы са звесткамі пра юбіляраў — дзеячаў тэатра.

Тэатральную тэматыку працягвалі публікацыі дакументаў у артыкулах «Гады, спектаклі, маршруты» (да 100-годдзя з дня нараджэння У. Галубка) // ЛіМ, 1982, № 14 і «Дней живое движение» (да 60-годдзя тэатра імя Я. Купалы) // Неман, 1980, № 9. Прадстаўленыя ў гэтых публікацыях дакументы і фотаздымкі даюць магчымасць прасачыць гісторыю станаўлення тэатра ў Беларусі, плён самаадданай працы тэатральных калектываў у час Вялікай Айчыннай вайны, лёс выдатных тэатральных дзеячаў. Апублікаваныя матэрыялы драматургаў, рэжысёраў, акцёраў, тэатральных мастакоў даюць уяўленне пра ход тэатральнага працэсу, вызначаюць галоўныя пытанні, якія стаялі перад тэатральным мастацтвам у той перыяд. У гэтым вызначаецца іх каштоўнасць і унікальнасць для гісторыі беларускага мастацтва.

Сацыяльна-палітычныя пераўтварэнні пачатку 1990-х гг. выклікалі значныя змены ў дзейнасці архіўнай галіны, якія нярэдка называюць «архіўнай рэвалюцыяй». Трансфармацыйныя працэсы ў краіне прывялі да агульнай дэмакратызацыі доступу навукоўцаў і грамадскі да архіўных фондаў, пачалася распрацоўка новых, раней закрытых тэм.

Так, у 1991 г. у выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў у свет падрыхтаваны загадчыцай аддзела выкарыстання дакументаў Л. І. Балынінай зборнік пазіі «Пад шум дажджу» рэпрэсаванага ў 1936 г. паэта Змітрака Асташкі. У зборнік увайшлі напісаныя і надрукаваныя вершы 1920—1930-х гг., паэмы «Эдэм і Ганна», лісты з фронту, а таксама вершы з не апублікаванага з-за арышту паэта зборніка 1933 г. «Як шум дажджу», які быў выяўлены сярод дакументаў фонду выдавецкага літкансультанта Л. Бэндэ. Прадмову да зборніка, у якой паказана аб'ектыўнае бачанне лёсу даваеннай беларускай літаратуры, напісала вядомая літаратуразнавец і паэтэса І. Багдановіч.

Пры актыўным удзеле архіва была заснавана серыя гісторыка-літаратурных зборнікаў «Шляхам гадоў». У склад рэдкалегіі новага зборніка ўваходзіла дырэктар архіва Г. І. Сурмач. У першым выпуску (1990) былі размешчаны паэма С. Астрэйкі «Смарагды кроз» (публікацыя І. Багдановіч і А. Шарахоўскай), а таксама рукапісы з фондаў БДАМЛМ А. Рыпінскага (публікацыя В. Скалабана). У другім выпуску «Шляхам гадоў», які выйшаў у 1992 г., Г. І. Сурмач і В. У. Скалабан упершыню апублікавалі 72 лісты «З архіва «Нашай Нівы». Сярод дасланных у рэдакцыю газеты «Наша Ніва» ў 1909—1915 гг. настаўнікамі, вайскоўцамі, сялянамі і рабочымі лістоў ёсць напісаныя вядомымі дзеячамі навукі, мастацтва і літаратуры Я. Ф. Карскім, Б. І. Эпімах-Шыпілам, Ф. І. Чарнышэвічам, З. Бядулем, К. Буйло, Ц. Гартным і інш.

Г. І. Сурмач у гэты перыяд актыўна даследавала гісторыю архіва Беларускай Народнай Рэспублікі, зрабіла шэраг публікацый, прысвечаных гэтай тэме. Было працягнута камплектаванне БДАМЛМ асабістымі фондамі дзеячаў беларускага нацыянальнага руху і дзеячаў беларускай культуры ў эміграцыі.

Да 90-годдзя з дня нараджэння М. Забэйды-Суміцкага была апублікавана аўтабіяграфія спевака ў газеце «ЛіМ», 1990, № 24. У 1990 г. у часопісе «Польмя» апублікаваны ўспаміны Б. Стаповіча пра беларускага каталіцкага святара, паэта, драматурга К. Сваяка. У 1993 г. у часопісе «Спадчына» выйшлі падрыхтаваныя архівам дакументы з асабістага архіва В. Ластоўскага 1920-х гг. «Вачыма В. Ластоўскага» і падборка лістоў С. Рака-Міхайлоўскага 1918 г. «Мірныя перамовы ў Брэсце».

У гэтыя гады пабачылі свет археаграфічныя публікацыі, прысвечаныя гісторыі беларускай літаратуры і творчай спадчыне яе выдатных прадстаўнікоў: у 1991 г. у часопісе «Беларусь» выйшлі вершы Валерыя Брусава ў перакладзе Уладзіміра Дубоўкі; у 1992 г. у газеце «ЛіМ» была апублікавана падборка лістоў паэта, драматурга і празаіка Кандрата Лейкі; у 1994 г. у часопісе «Беларуская мінуўшчына» — урыўкі з дзённіка пісьменніка, паэта, перакладчыка Вісарыёна Гарбука. У гэтым жа годзе да 75-годдзя паэта Алеся Астапенкі ў газеце «Гомельская праўда» змешчана падборка яго вершаў; у 1995 г. у часопісе «Польмя» надрукаваны лісты Ларысы Геніюш да Максіма Танка.

Сярод выдадзеных дакументаў БДАМЛМ у гэты перыяд значную частку займалі публікацыі, прысвечаныя выдатным дзеячам музычнага і тэатральнага мастацтва. Так, у зборніку, прысвечаным музыказнаўцу-фалькларысту Лідзіі Мухарынскай, «Л. С. Мухарынская ва ўспамінах сучаснікаў» (Мн., 1993) у раздзеле «З архіўнай скарбніцы» апублікаваны яе лісты, падрыхтаваныя да друку супрацоўнікамі архіва.

Па гэтай тэме публікаваліся падрыхтаваныя супрацоўнікамі БДАМЛМ дакументы ў часопісе «Мастацтва»: у № 12 за 1993 г. была надрукавана

падборка лістоў Рыгора Шырмы за 1939—1964 гг., прымеркаваная да яго 100-годдзя; у 1-м нумары часопіса за 1994 г. былі змешчаны ўрыўкі з дзённіка народнай артысткі СССР Л. П. Александроўскай «Песня — крыніца майго жыцця».

Апошняе дзесяцігоддзе ў гісторыі архіва (сярэдня 1990-х — 2005 гг.) можна лічыць найбольш плённым часам яго археаграфічнай дзейнасці: адбылося пашырэнне тэматыкі публікацый, павялічылася іх агульная колькасць. За гэтыя дзесяць гадоў колькасць археаграфічных публікацый перавысіла 60 — гэта больш, чым за ўсю папярэдняю гісторыю архіва.

Адным з прыярытэтных напрамкаў дзейнасці БДАМЛМ у гэты перыяд стаў працяг распрацоўкі навукова-даведачнага апарату як у выглядзе ўнутрыархіўных даведнікаў, так і публікацыя метадычных і інфармацыйна-даведачных дапаможнікаў. Першы выпуск даведніка «Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва» ўбачыў свет у 1997 г. і змяшчае анатацыі на 280 фондаў дзеячаў культуры, дзяржаўных і грамадскіх устаноў, паступіўшых у перыяд 1960—1992 гг. Акрамя даведачных звестак фондаў, даведнік утрымлівае кароткія біяграфічныя звесткі і анатацыі да дакументаў, выданне дапоўнена імянным паказальнікам і паказальнікам дзяржаўных устаноў і грамадскіх арганізацый.

Супрацоўнікі БДАМЛМ прынялі ўдзел у падрыхтоўцы міжархіўных і тэматычных даведачна-інфармацыйных выданняў: «Государственные архивы СССР. Справочник». Ч. 2. М., 1989; «Научно-справочный аппарат государственных архивов Республики Беларусь». Мн., 1999; «Государственные архивы Республики Беларусь. Справочник». Мн., 2000; «Витебщина архивная: история, фонды, персоналии (сер. XIX—XX в.)». Мн.—Витебск, 2002; «Документы по истории и культуре евреев в архивах Беларуси. Справочник». М., 2003; «Архивные документы Республики Беларусь — сокровищница социальной памяти государства. Справочник». Мн., 2005.

За дзесяцігоддзі карпатлівай працы па камплектаванні асабістых архіваў у БДАМЛМ сабрана значная колькасць фондаў з унікальным складам дакументаў па гісторыі беларускай літаратуры 1920-х гг. Сярод іх варта адзначыць фонды А. Бабарэкі, Я. Пушчы, У. Дубоўкі, П. Труса, М. Лужаніна, М. Чарота, М. Гарэцкага, С. Баранавых і многіх іншых. Былі створаны перадумовы шырокага выкарыстання гэтых дакументаў гісторыкамі і літаратуразнаўцамі. Менавіта праблемы вивучэння творчай спадчыны адзначаных асоб вызначылі тэматыку штогадовых навуковых Узвышаўскіх чытанняў, якія з 2001 г. пачалі наладжвацца ў сценах БДАМЛМ.

Па выніках Першых і Другіх узвышаўскіх чытанняў выдадзены першы выпуск зборніка матэрыялаў «Пра час «Узвышша» (Мн., 2002), дзе апублікаваны лісты рэпрэсіраванага пісьменніка Я. Пушчы да А. Бабарэкі пад назвай «З эпістальнай спадчыны ўзвышанцаў» (публікацыя Г. В. Запартыка), зроблены агляд з асабістага фонду Я. Пушчы.

У другі выпуск «Пра час «Узвышша» ўвайшлі матэрыялы Трэціх узвышаўскіх чытаньняў, прысвечаных 100-годдзю Тодара Кляшторнага і 80-годдзю літаратурнага аб'яднаньня «Маладняк», і Чацвёртых узвышаўскіх чытаньняў, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэньня Паўлюка Труса. Зборнік пачынае напісаны Г. В. Запартыка крыніцазнаўчы ўступ, прысвечаны асваенню і вывучэнню архіўных крыніц па гісторыі літаратуры 1920—1930-х гг. Сярод матэрыялаў зборніка размешчаны артыкулы Т. Кекелевай і І. Евенка, якія падсумоўваюць навуковыя пошукі супрацоўнікаў архіва па гэтай тэме.

У БДАМЛІМ захоўваецца значная частка асабістага архіва П. Труса: перапіска паэта з А. Дударам, М. Лужаніным, І. Барашкам, П. Галавачом, З. Бандарынай, П. Глебкам, З. Бядулем, Я. Ліманаўскім і інш., а таксама з роднымі і знаёмымі, некаторыя друкаваныя аўтографы вершаў. Вынікам вывучэння творчых матэрыялаў П. Труса стала выданне ў 2000 г. у серыі «Беларускі кнігазбор» зборніка «Паўлюк Трус. Выбраныя творы» (укладанне, прадмова і каментарый Г. В. Запартыка). Многія з размешчаных у зборніку вершаў, паэм, прозы, лістоў былі апублікаваны ўпершыню з аўтографам, якія захоўваюцца ў БДАМЛІМ. Да 100-годдзя паэта Г. В. Запартыка былі апублікаваны лісты родных да П. Труса — «Сын сярмяжнай вёскі» (часопіс «Польмя», 2004).

У гэты час у архіў паступілі цікавыя дакументальныя сведчанні пра жыццё і дзейнасць У. Караткевіча. У 1995 г. у газеце «ЛіМ» Г. М. Жукава апублікавала яго лісты да настаўніка беларускай мовы і літаратуры Сваткоўскай школы Мядзельскага раёна М. Пашкевіча. У. Караткевіч некалькі разоў наведваў гэту школу, выступаў перад вучнямі, а з М. Пашкевічам яго звязвалі сяброўскія адносіны. Працягам стала публікацыя ў 1996 г. лістоў У. Караткевіча да сваёй калегі па перу і зямлячкі Е. Лось.

Да 105-годдзя вядомай беларускай літаратаркі, грамадскай і культурнай дзеячкі З. Верас у 1998 г. у часопісах «Польмя» і «Беларусь» апублікавана яе перапіска з М. Забэйдам-Суміцкім (15 лістоў, 1975—1977 гг.). У аснове гэтай перапіскі — думкі пра стан сучаснай беларускай культуры, мовы, ацэнка творчасці беларускіх літаратараў і мастакоў. У гэтым жа годзе ў часопісе «Мастацтва» была апублікавана ў перакладзе з латыні А. Жлуткі перапіска дзвюх выдатных асоб беларускай культуры — Б. Эпімаха-Шыпілы і Ю. Дрэўзіна (публікацыя Т. В. Кекелевай). У 1996 г. у часопісе «Беларусь» апублікаваны вершы адной з пачынальніц беларускага жаночага руху В. І. Маслоўскай.

Да гісторыі паўстання 1863—1864 гг. вяртае нас публікацыя дакументаў з запіснай кніжкі бацькі Каруся Каганца «Развітальныя аўтографы», падрыхтаваная Г. В. Запартыка (часопіс «Спадчына», 1996, № 5).

У «Настаўніцкай газеце» № 83—84 за 1999 г. апублікаваны «Ліст у будучыню» — гэта ліст Я. Маўра да А. Якімовіча, прысвечаны 20-годдзю яго

творчай дзейнасці. У цікавым па змесце лісце адлюстраваны арыгінальны характар, іронія і самакрытычнасць пісьменніка. У гэтым жа годзе ў часопісе «Польмя» апублікаваны, з уступным словам Г. В. Запартыка, забаронены ў свой час драматычны абразок «Памінкі», напісаны ў 1922 г. класікам беларускай літаратуры М. Гарэцікім.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Р. Мурашкі ў газеце «ЛіМ» Т. В. Кекелевай былі апублікаваны яго лісты да А. Чарнышэвіча, якія сведчаць пра адносіны вядомага пісьменніка да пачынаючых аўтараў. У зборніку матэрыялаў канферэнцыі «Янка Лучына ў кантэксце самаідэнтыфікацыі беларускай літаратуры» (Мн., 2002) у артыкуле Г. В. Запартыка «Крыніцазнаўчы аспект вывучэння біяграфіі Я. Лучыны» апублікаваны біяграфічныя дакументы паэта з фонду Л. Бэндэ.

Сярод дакументаў, якія захоўваюцца ў фондах БДАМЛІМ, асаблівую каштоўнасць уяўляюць лісты Я. Коласа. Большая частка эпістальерыя паэта, каля 300 лістоў, была апублікавана ў 14-томным зборы твораў (Мн., 1972—1978), а таксама ў згаданых вышэй падборках, апублікаваных у часопісе «Неман» у 1962, 1970 і 1982 гг. Таму цікавай падзеяй стала публікацыя ў 2002 г. падрыхтаванага Л. І. Балынінай і дапрацаванага Т. В. Кекелевай у спецыялізаваным выданні, заснаваным у 2000 г. — «Беларускім археаграфічным штогодніку», раней невядомых лістоў з перапіскі Я. Коласа і Я. Маўра за 1941—1943 гг. «... Мы будзем шчаслівы ўбачыць адноўленай нашу краіну». У тых драматычных ваенных гады Я. Колас быў цэнтрам духоўнага прыцягнення беларускай творчай інтэлігенцыі, а з Я. Маўрам яго звязвала даўняе і шчырае сяброўства. У лістах пісьменнікі выказалі сваю занепакоенасць будучыняй роднай Беларусі, дбалі пра захаванне духоўнай спадчыны народа, верылі ў перамогу і хуткае вяртанне. Працягам тэмы стала публікацыя, прымеркаваная да 120-годдзя Я. Коласа, у наступным годзе ў часопісе «Польмя» — «Новая зямля» па-руску», якая ўтрымлівае лісты Я. Коласа да перакладчыкаў (падрыхтоўка Г. В. Запартыка).

Спадчыне беларусаў замежжа былі прысвечаны публікацыі Г. В. Запартыка: «Лісты з пакут і спадзяванняў» (Эпістальярная спадчына Алеся Салаўя) // Роднае слова, 1998, № 4; «Архівы беларускай эміграцыі» // Зборнік «Каласавіны». Матэрыялы навуковай канферэнцыі. Мн., 1998; Фонды БДАМЛІМ як крыніца па гісторыі беларускай дыяспары ў Літве і іншых краінах Еўропы // Зборнік матэрыялаў канферэнцыі «Гісторыя Беларусі ў еўрапейскім кантэксце». Мн., 2002. Дзейнасць вядомага грамадскага дзеяча і навукоўца А. А. Смоліча ў 1914—1915 гг. адлюстравана ў публікацыі Т. В. Кекелевай «Веру ў карыснасць будучых чынаў» — лістах Аркадзя Смоліча да Зоські Верас (часопіс «Польмя», 2003). У 2005 г. Я. М. Кісялёва апублікавала ў «Беларускім археаграфічным штогодніку» ў перакладзе з літоўскай мовы аўтабіяграфію К. Дуж-Душэўскага — «Жыццёпіс Дуж-Душэўскага».

Выразную навізну мелі публікацыі дакументаў, прысвечаных каталіцкім святарам — актыўным удзельнікам беларускага адраджэння пач. XX ст.: Кісялёва Я. М. «Ксёндз Адам Станкевіч: праблемы каталіцтва ў Беларусі» // Скарныч. Вып. 5, Мн., 2002; Кекелева Т. В., Запартыка Г. В. «Ксёндз-патрыёт» (лісты ў «Нашу Ніву» кс. А. Астрамовіча — А. Зязюлі) // Ракаўскі шлях, 2002, № 5—6.

Невядомыя старонкі з гісторыі беларускай літаратуры XIX ст. былі адкрыты ў публікацыях Г. В. Запартыка: «Яшчэ адна загадка XIX ст. — невядомыя вершы А. Абуховіча» (ЛіМ, 1997, разам з Я. Я. Янушкевічам); «Каб яго пазналі, каб яго пачулі» — новыя матэрыялы да біяграфіі Ф. Багушэвіча (часопіс «Польмя», 1998); «Напалеон Чарноцкі «Сватанне» (Таямніца капэрты Б. І. Элімаха-Шыпілы)» — п'еса А. Чэхава ў перакладзе Н. Чарноцкага (часопіс «Польмя», 2001).

Архівістамі БДАМЛІМ шырока папулярываліся дакументы вядомых беларускіх мастакоў. Сенсацыяй у культурным жыцці краіны стала публікацыя Г. В. Запартыка і Н. М. Усавай ліста Марка Шагала, дасланага з Парыжа ў 1927—1928 гг., да свайго настаўніка Юдэля Пэна («Невядомы ліст Марка Шагала ў БДАМЛІМ», часопіс «Мастацтва», 1996, № 5). Жыццёваму і творчаму шляху віцебскага мастака Я. Мініна, гісторыі вяртання яго архіва ў Беларусь была прысвечана публікацыя Г. В. Запартыка «Рэпрэсіраваны беспадстаўна» (Часопіс «Мастацтва», 1998, № 11).

Значная колькасць археаграфічных публікацый гэтага перыяду прысвечана гісторыі беларускага тэатра. Да 75-годдзя тэатра імя Я. Купалы ў 1996 г. на старонках часопіса «Беларусь» Г. М. Жукавай апублікаваны дзённіковыя запісы 1943—1944 гг. артыста, рэжысёра, драматурга Я. С. Рамановіча, які разам з тэатрам знаходзіўся падчас вайны ў эвакуацыі ў Томску. «Сібірскі дзённік» утрымлівае запісы пра самаахвярную адданую працу тэатра ў гэты перыяд, думкі і перажыванні аб сям'і, якая засталася ў акупіраваным Мінску.

Н. Г. Сакалоўскай падрыхтаваны і апублікаваны падборкі дакументаў па гэтай тэме: у 1997 г. да 80-годдзя з дня нараджэння народнай артысткі СССР Г. К. Макаравай апублікаваны ўспаміны народнага артыста Беларусі С. С. Бірылы; у 1998 г. у часопісе «Мастацтва» надрукаваны ўспаміны ўдзельнікаў калектыву тэатра імя Я. Коласа пра народнага артыста СССР А. Ільнскага.

У наступным 1999 г. у газете «Культура» была змешчана падборка дакументаў, падрыхтаваная Т. У. Лапкоўскай да 100-годдзя з дня нараджэння народнай артысткі СССР Л. І. Ржэцкай. Да векавога юбілею тэатральнага рэжысёра і педагога Л. І. Мазалеўскай у 2003 г. часопіс «Мастацтва» надрукаваў падборку дакументаў «Працавала ад усяго сэрца» (падрыхтавала Т. В. Кекелева). Лісты 1948—1964 гг. да актрысы бабруйскага тэатра Т. А. Бандарчык датычаць працы Мазалеўскай у тэатрах

Я. Коласа і ТЮГу, паказваюць тэатральнае жыццё, працу над спектаклямі і творчыя дасягненні.

У 2004 г. распрацоўку тэатральнай тэмы ў часопісе «Мастацтва» прадоўжыла публікацыя дакументаў з асабістага фонду актёра і рэжысёра К. Л. Кулакова — «Рэжысёр-эксперыментатар». Былі надрукаваны ўспаміны К. Кулакова пра пастаноўку В. Фёдаравым «Віндзорскіх свавольніц» у Дзяржаўным юрэйскім тэатры БССР (падрыхтавала Т. В. Кекелева) і падборка ўспамінаў К. Кулакова, Дз. Арлова, С. Грахоўскага, В. Галіны і інш. да 110-годдзя У. І. Уладзімірскага «Каб узрушыць другога, я мушу гарэць душой сам» (падрыхтавала Н. Г. Сакалоўская).

Не меншую цікавасць для даследчыкаў уяўляюць фонды БДАМЛІМ, якія адлюстроўваюць гісторыю музычнага мастацтва Беларусі. У 1996 г. у часопісе «Мастацтва» Н. Г. Сакалоўскай упершыню апублікаваны ўспаміны Л. С. Мухарынскай пра Дз. Дз. Шастаковіча, а таксама 6 лістоў вядомага кампазітара да яе, якія адлюстроўваюць цікавую старонку іх сяброўскіх адносін і ўзаемазвязі дзвюх музычных культур — беларускай і рускай.

У 1997 г. у часопісе «Мастацтва» надрукавана падборка «Каб помнілі» (аўтар Н. Г. Сакалоўская), прысвечаная 125-годдзю з дня нараджэння кампазітара, тэрэтыка, педагога, прафесара В. А. Залатарова. Увазе чытачоў былі прапанаваны дакументы: наказ сваім вучням і ўспаміны У. Алоўнікава, А. Багатырова, М. Вайнберга, Дз. Лукаса, І. Нісневіча, якія характарызуюць Залатарова як выдатнага чалавека і педагога.

У «Настаўніцкай газете» ў 1998 г. апублікавана вялікая падборка дакументаў са спадчыны М. І. Забэйдзі-Суміцкага — «Песня была маёю моваю» (падрыхтавала Т. У. Лапкоўская), якая паказвае цікавыя старонкі жыцця сусветна вядомага беларускага спевака, патрыёта сваёй Бацькаўшчыны.

Творчасці яшчэ аднаго выдатнага спевака прысвечана публікацыя Т. В. Кекелевай — «Спявак В. А. Селях-Качанскі» (Спадчына, 1999, № 2), якая ўтрымлівае ўспаміны артыста з 1920-х гг., калі ён быў кіраўніком музычнай падсекцыі Інбелкульту і дырэктарам БДТ-1.

У 2000 г. да 130-годдзя кампазітара М. Чуркіна ў часопісе «Мастацтва» была змешчана падборка дакументаў пад назвай «Патрыярх беларускай музыкі», якая ўключала аўтабіяграфію кампазітара, успаміны пра яго Я. Цікоцкага, фотаздымкі (падрыхтавала Н. Г. Сакалоўская).

З 2004 г. актывізавалася супрацоўніцтва архівістаў БДАМЛІМ з расійскімі калегамі ў справе публікацыі матэрыялаў агульнай гісторыка-культурнай спадчыны. Па прапанове галоўнага рэдактара часопіса «Исторический архив» (Масква) А. А. Чарнабаева былі змешчаны матэрыялы, якія адлюстроўваюць беларуска-расійскія культурныя сувязі. Апублікаваны лісты М. Ісакоўскага да Я. Мазалькова 1942—1969 гг. «Мне всегда было приятно переводить стихи белорусских и украинских поэтов» (Г. В. Запартыка), а

таксама лісты Н. Пашэннай да А. Клімавай «Жизнь закономерна во всех ее проявлениях» (В. Я. Данекіна).

Адной з самых каштоўных дакументальных калекцый, якія захоўваюцца ў БДАМЛІМ, з'яўляюцца асабістыя дакументы першага беларускага археографа Іаана Грыгаровіча, а таксама яго сыноў І. І. і М. І. Грыгаровічаў. Дакументы І. Грыгаровіча былі знойдзены ў 1950 г. у Краснадарскім дзяржаўным архіве і часткова перададзены ў БДАМЛІМ з Цэнтральнага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва СССР у 1957 г., а першы дакумент — паслужны спіс протаіерэя Іаана Грыгаровіча быў апублікаваны толькі ў 2001 г. у «Беларускім археографічным штогодніку» (падрыхтавалі Г. В. Запартыка і А. М. Запартыка).

У 2004 г. у часопісе «Праваслаўе» быў надрукаваны артыкул В. С. Івановай «Дакументальная спадчына протаіерэя Іаана Грыгаровіча», дзе прасочаны лёс унікальнай калекцыі І. Грыгаровіча, а таксама прааналізаваны некаторыя дакументы, якія паказваюць плён і вынікі яго археографічнай дзейнасці.

У 2005 г., калі ў рэспубліцы шырока адзначалася 60-годдзе з дня Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне, супрацоўнікі архіва-музея падрыхтавалі публікацыі, прысвечаныя гэтай падзеі: «Шляхамі вайны» (дзённікі А. Алешкі 1942—1944 гг.); «3 франтавых дзённікаў» (дзённікі М. Лобана ад 22 чэрвеня 1941 г. па 3 чэрвеня 1942 г.); «Наш плён перамогі, наш смутак і гонар» (з дзённікаў В. Гарбука 1941—1945 гг.). Пад назвай «Нараджэнне «Алесі» ў «ЛіМе» былі апублікаваны падрыхтаваныя Н. Г. Сакалоўскай успаміны Л. Александроўскай пра пастаноўку «Алесі» Я. Цікоцкага ў вызваленым Мінску.

2005 год быў плённым у справе падрыхтоўкі мастацкіх зборнікаў. Ubачыў свет зборнік п'ес І. Козела «Над хвалямі Серабранкі», укладзены М. М. Казлоўскім пры ўдзеле архіва-музея. У зборніку выкарыстаны рукапісы п'ес і фотаздымкі з асабістага фонду драматурга. У гэтым жа годзе выйшаў раней названы II выпуск матэрыялаў архіўных чытанняў «Пра час «Узвышша».

На аснове багатага вопыту па накапленні, захаванні і выкарыстанні дакументаў асабістага паходжання, назапашанага ў БДАМЛІМ, і сучасных навукова-метадычных распрацовак стала надзвычай важным у справе арганізацыі работы архіўнай галіны па дадзеным накірунку выданне «Метадычных рэкамендацый па рабоце архіваў з дакументамі асабістага паходжання» (Мн., 2005), падрыхтаванае Г. В. Запартыка.

У 2006 г. у БДАМЛІМ выдадзены навуковы зборнік «Архіўныя чытанні I—III», у які ўвайшлі матэрыялы трох канферэнцый, арганізаваных і праведзеных у архіве ў 2003—2005 гг. і прымеркаваных да Дня архівіста. У зборнік увайшлі археографічныя публікацыі, падрыхтаваныя Г. М. Жукавай

(лісты з перапіскі М. Забэіды-Суміцкага з А. Багуцкай) і В. Я. Данекінай (лісты У. Брыгневіча да А. Паслядовіч).

Акрамя публікацый у навуковых зборніках і перыядычных выданнях, дакументы і фотаздымкі з фондаў БДАМЛІМ выкарыстоўваліся пры падрыхтоўцы каталогаў выстаў: «У душы гарэў святы агонь». Да 100-годдзя А. Бабарэкі (Мн., 1999); «Доўгае вяртанне ў Беларусь». Выстава, прысвечаная М. Мясешку (Мн., 1999); «Усім вядомы вам Мікола Каспяровіч». Да 100-годдзя М. Каспяровіча (Мн., 2000); «М. Забэйда». Да 100-годдзя М. Забэіды-Суміцкага (Мн., 2000); «Я не адзін». Да 60-годдзя В. Чарнабрысава (Мн., 2001); «Ёсць на карце месца...» Грамадска-культурная чыннасць беларускай і расійскай эміграцыі ў Чэхаславакіі 1921—1938 гг. (Мн., 2002), артыкулаў у календарых «Родны край».

Перспектывная археографічная дзейнасць БДАМЛІМ плануецца ў адпаведнасці з Планам публікацыі дакументаў Нацыянальнага архіўнага фонду на 2003—2008 гг., распрацаваным Археографічнай камісіяй Белкамархіва і зацверджаным у 2003 г. Па прапанове БДАМЛІМ у план уключаны восем выданняў, сярод якіх зборнікі дакументаў пісьменніка Я. Браіцава, грамадскага і культурнага дзеяча Б. Эпімах-Шыпілы, спевака М. Забэіды-Суміцкага, мастака Я. Мініна, археографа І. Грыгаровіча. Распрацаваны канцэпцыі будучых зборнікаў, на вучонай радзе архіва-музея абмяркоўваюцца іх структура і змест. Асноўныя напрамкі, планаванне і стратэгія рэалізацыі выдавецка-публікацыйнай дзейнасці БДАМЛІМ былі вызначаны ў публікацыях дырэктара архіва-музея Г. В. Запартыка, якія ўвайшлі ў матэрыялы Першых архіўных чытанняў. Намаганні калектыву БДАМЛІМ у бліжэйшы час будуць накіраваны на паспяховае ажыццяўленне названых выдавецкіх праектаў.